

Miestelyje buvo du nebyliai ir jie niekuomet nesiskirdavo. Kasdien anksti rytą išeidavo iš namo, kuriame gyveno, ir susikabinę už parankių traukdavo į darbą. Tuodu draugai buvo labai nepanašūs. Tas, kuris vadovaudavo, buvo svajingas storulis graikas. Vasarą jis vilkėdavo geltonais arba žaliais sportiniais marškinėliais, atsainiai sukištais į kelnes iš priekio ir palaidais užpakalyje. Šaltesniu oru ant viršaus dar užsitraukdavo išstampytą pilką megztinį. Jo veidas buvo apskritas, blizgantis, vokai pusiau primerkti, o lūpos iškreiptos švelnios, kvailos šypsenos. Antrasis nebylys buvo aukštas. Jojo akys žvelgė guviai ir protingai. Rengdavosi jis kukliai, bet labai švariai.

Kas rytą abu draugai tylomis žingsniuodavo iki centrinės miestelio gatvės. Paskui, priėję vieną vaisių ir saldumynų krautuvę, kiek pastovėdavo ant šaligatvio. Graikas, Spiras Antonapulas, dirbo pas savo pusbrolių, šitos krautuvės savininką. Jis turėjo gaminti saldinius ir kitokius saldumynus, iškrauti iš dėžių vaisius ir valyti patalpas. Laibasis nebylys, Džonas Singeris, išsiskirdamas su draugu kone visada uždėdavo jam ant peties ranką ir valandėlę žvelgdavo į akis. Šitaip atsisveikinęs pereidavo gatvę ir vienas pasukdavo į juvelyrinę krautuvę, kur dirbo sidabrinių indų graveriu.

Pavakary draugai vėl susitikdavo. Singeris grįždavo prie vaisių krautuvės ir laukdavo, kol Antonapulas susiruoš namo. Graiką tuo metu rasdavo tingiai kraunantį iš dėžės persikus ar aguročius arba, kitąkart, žiūrinėjantį karikatūras už krautuvės esančioje virtuvėje, kurioje jis virdavo saldinius. Prieš kelionę Antonapulas visuomet atidarydavo popierinį maišelį, kurį per dieną laikydavo paslėpęs vienoje virtuvės lentynoje. Jame turėdavo susirinkęs visokio maisto – kokių nors vaisių, įvairių saldainių gabalėlių ar kepeninės dešros galiuką. Paprastai prieš išeidamas Antonapulas dar nukrypuodavo prie stiklinės krautuvės vitrinos, kur būdavo pridėta mėsos ir sūrių. Jis atitraukdavo vitrinos sienelę ir putlia ranka meiliai grabaliudavo viduje kokio nors skanėsto, kurio būdavo išsigeidęs. Kartais jo pusbrolis, krautuvės savininkas, šito nepamatydavo. Bet jeigu pastebėdavo, tai išmeigdavo akis į pusbrolių, ir blyškus jo veidas grėsmingai sustingdavo. Tada Antonapulas liūdnai perstumdavo išsirinktąjį kašnelį

iš vieno vitrinos kampo į kitą. Tokiais momentais Singeris stovėdavo labai tiesus, susikišęs rankas į kišenes, ir žiūrėdavo į kitą pusę. Jis nenorėdavo matyti tos nedidelės scenos tarp dviejų graikų. Nes be gėrimo ir vieno slapto vienatvės malonumo, pavalgyti Antonapulas mėgo labiau už viską pasaulyje.

Temstant abu nebyliai palengva slinkdavo namo. Namie Singeris kalbėdavo ir kalbėdavo su Antonapulu. Jo pirštai vikriai judėdavo, rodydami žodį po žodžio. Veidas pagyvėdavo, žalsvos akys imdavo ryškiai spindėti. Savo plonais, stipriais pirštais jis pasakodavo Antonapului apie viską, kas buvo atsitikę per dieną.

Antonapulas sėdėdavo tingiai atsilošęs ir žiūrėdavo į Singerį. Tik retkarčiais jisai pakeldavo rankas ką nors pasakyti – tada, kai norėdavo valgyti, miegoti arba gerti. Šiuos tris pageidavimus visada išreikšdavo tais pačiais miglotais, negrabiais gestais. Vėlai vakare, jei nebūdavo per daug girtas, jis atsiklaupdavo prie savo lovos ir trumpai pasimelsdavo. Tada jo putlios rankos perteikdavo žodžius „Šventas Jėzus“, „Dievas“ ar „Brangioji Marija“. Tai ir viskas, ką Antonapulas pasakodavo. Singeris niekuomet nesužinodavo, ką draugas suprasedavo iš visų jo pasakojimų. Tačiau tai buvo nesvarbu.

Juodu gyveno nedideliame name, esančiame šalia miesto prekybinio rajono, antrame aukšte. Butas buvo dviejų kambarių. Valgyti Antonapulas gamindavo ant primuso virtuvėje. Ten stovėjo kietos, stačiomis atramomis kėdės Singeriui ir be saiko prikimšta sofa Antonapului. Miegamajame buvo didelė dviguba dygsniuota pūkine antklode uždengta lova, kurioje miegodavo stambusis graikas, ir siaura geležinė Singerio lovelė.

Pietūs visada trukdavo ilgai, nes Antonapulas dievino maistą ir valgė labai lėtai. Baigus valgyti, didysis graikas atsiguldavo ant savo sofos ir neskubėdamas čiulpčiojo kiekvieną dantį, – gal iš skrupulin gumo, o gal todėl, kad norėjo ilgiau pasimėgauti valgio skoniu, – tuo tarpu Singeris plaudavo indus.

Kartais vakare nebyliai žaisdavo šachmatais. Singeris nuo seno labai žavėjosi šituo žaidimu ir kadaise bandė išmokyti Antonapulą. Iš pradžių jo draugas nė kiek nesidomėjo, kodėl įvairios figūros turi būti stumdomos lentoje. Tada Singeris pasikišdavo po stalą kokį nors gundantį butelį ir ištraukdavo po kiekvienos pamokos. Graikas taip ir nesugebėjo įsisavinti keistų žirgo šuolių ar nevaržomo valdovės judėjimo, vis dėlto išmoko kelis standartinius pradinius ėjimus. Jis labiau vertino baltąsias figūras ir nenorėdavo žaisti, jeigu tekdavo juodosios. Po pirmųjų ėjimų Singeris tęsdavo partiją vienas, o draugas mieguistai stebėdavo žaidimą. Jeigu Singeris meistriškai

puldavo savo paties figūras ir partijos gale sutriuškindavo juodųjų karalių, Antonapulas visada labai didžiudavosi ir džiaugdavosi.

Abu nebyliai neturėjo kitų draugų ir, kai nedirbdavo, būdavo vieni du. Visos dienos jiems buvo labai panašios viena į kitą, nes juodu buvo tokie vieniši, kad niekas netrikdydavo jų ramybės. Kartą per savaitę bičiuliai apsilankydavo bibliotekoje, ten Singeris paimdavo eilinį detektyvinį romaną, o penktadienio vakare eidavo į kiną. Be to, algadieniais jie visada užeidavo į fotoateljė, esančią virš karinės parduotuvės, kad Antonapulas galėtų už dešimt centų nusifotografuoti. Tai ir visos vietos, kur jie paprastai lankydavosi. Mieste buvo nemaža rajonų, kurių juodu nebuvo regėję.

Miestas glūdėjo pačiame pietinių valstijų viduryje. Vasaros čia trukdavo ilgai, o žiemos šalčiai būdavo retas svečias. Dangaus mėlynė beveik visuomet spindėdavo kaip veidrodis, ir saulė kaitindavo it pašėlusį. Paskui prapliupdavo žvabūš lapkričio lietūs, po jų galėdavai tikėtis šalnų, o dar vėliau stodavo šalčiai – kelis neilgus mėnesius. Žiemos būdavo permainingos, bet vasarą nepaliaudavo deginusi kaitra. Miestas buvo nemažas. Centrinėje gatvėje keletą kvartalų užėmė dviejų trijų aukštų krautuvės ir įstaigos. Tačiau didžiausi pastatai buvo fabrikai, kuriuose dirbo didesnė pusė miesto gyventojų. Šios medvilnės verpimo įmonės tarpo ir klestėjo, o dauguma jų darbininkų gyveno skurde. Neretai praeivių žvilgsniai būdavo kupini alkanos nevilties ir vienišumo.

Bet tuodu nebyliai toli gražu nesijautė vieniši. Namie jie mėgdavosi valgiu ir gėrimu, o Singeris gyvai pasakodavo draugui viską, kas jam atėdavo į galvą. Taip ramiai slinko metai po metų, kol Singeriui sukako trisdešimt dveji, ir jis su Antonapulu buvo išgyvenęs šiame mieste jau dešimt metų.

Tada vieną dieną graikas sunegalavo. Jis sėdėjo lovoje, apglėbęs rankomis savo storą pilvą, o jo skruostais riedėjo didelės riebios ašaros. Singeris pranešė apie tai jo pusbroliui, vaisių krautuvės savininkui, o po to pats pasiprašė atostogų. Gydytojas paskyrė Antonapului dietą ir pasakė, kad jam negalima gerti vyno. Singeris griežtai laikėsi visų gydytojo nurodymų. Ištisomis dienomis sėdėjo prie draugo lovos ir visaip stengėsi jį užimti, bet Antonapulas tik pikta dėbčiojo į jį ir nesidavė pralinksminamas.

Graikas nuolat ieškojo priekabių ir reiškė nepasitenkinimą vaisvandeniais ir valgiu, kurį jam gamino Singeris. Jis vis prašė draugo padėti jam išlipti iš lovos, kad galėtų pasimelsti. Ligoninui klūpant, didžiuliai jo sėdmenys nukardavo iki mažų putlių pėdų. Jisai judindavo pirštus, norėdamas pasakyti „Mieliausioji Marija“, o paskui

įsitverdavo varinio kryželio, ant purvinos virvelės kabančio po kaklu. Didelės jo akys išsprogdavo ir baimingai žvelgdavo į lubas. Paskui jis dar ilgai būdavo pasipūtęs ir neleisdavo draugui su juo kalbėtis.

Singeris buvo kantrus ir stengėsi kaip įmanydamas. Jis piešė paveikslėlius, o kartą, norėdamas pralinksminti bičiulį, pavaizdavo jį patį. Bet šis portretas užgavo drūtojo graiko jausmus, ir jis nurimo tik tada, kai Singeris jo veidą smarkiai pajaunino ir pagražino, plaukus nudažė ryškiai geltona spalva, o akis – žydra. Bet ir tada jis pasistengė nusišluoti savo pasitenkinimą.

Singeris taip rūpestingai slaugė draugą, kad po savaitės Antonapulas galėjo grįžti į darbą. Bet jų gyvenimas jau nesugrįžo į senąsias vėžes. Bičiuliams atėjo vargo dienos.

Antonapulas visai pasveiko, tačiau jame įvyko kažkokia permaina. Jis greitai susierzindavo ir nebenorėdavo kaip anksčiau vakarais ramiai sėdėti namie. Kai tik draugas užsigeisdavo išeiti, Singeris sekė paskui jį, nenuleisdamas akių. Antonapulas užsukdavo į restoraną ir, jiems sėdint prie stalo, vogčiomis įsikišdavo į kišenę cukraus gabaliukus, pipirinę, sidabrinį peilį ar šakutę. Singeris sumokėdavo už paimtus daiktus, ir viskas baigdavosi geruoju. Namie jis bardavo Antonapulą, bet storasis graikas tik romiai šypsodavosi. Slinko mėnesiai, ir netikėtai Antonapulo įpročiai darėsi vis pavojingesni. Kartą vidurdienį jis ramiai išėjo iš pusbrolio vaisių krautuvės ir visiems matant nusišlapino ant kitoje gatvės pusėje stovinčio Pirmojo nacionalinio banko sienos. Sutikęs žmones, kurių veidai jam nepatikdavo, jis tyčia atsitrenkdavo į juos, pastumdavo alkūnėmis ar pilvu. Syki užėjo į krautuvę ir nieko nepasakęs išbogino iš jos toršerą, o kitą kartą bandė paimti iš vitrinės elektrinį traukinį.

Singeriui tai buvo sunkių išbandymų metas. Atėjus pietų valandai, jis nuolat tempdavo Antonapulą į teismą, kad atsilygintų už tuos įstatymo pažeidimus. Singeris puikiai susipažino su visomis teismo procedūromis ir nebeturėjo nė minutės ramybės. Pinigai, kuriuos buvo susitaukęs banke, išėjo laidavimui ir baudų apmokėjimui. Jis negailėjo nei pastangų, nei pinigų, kad tiktai išgelbėtų draugą nuo kalėjimo, grėsusio už tokius nusikaltimus kaip vagystė, nederamas elgesys viešumoje ir chuliganiški veiksmai.

Pusbrolis graikas, pas kurį dirbo Antonapulas, visai nesidomėjo giminaičio nemalonumais. Čarlzas Parkeris (taip jis buvo pasivadinęs) neatleido Antonapulo iš darbo, bet griežtu, išblyškusių veidu sekė kiekvieną pusbrolio žvilgsnį, nė kiek nesistengdamas jam pagelbėti. Singeris susidarė savotišką nuomonę apie Čarlzą Parkerį. Ėmė jo nemėgti.

Singerio gyvenimas buvo pilnas rūpesčių ir sumaišties. Bet Antonapulas kaip visada buvo ramus; kad ir kas atsitikdavo, nuo jo veido nedingdavo švelni, bejėgiška šypsena. Ankstesniais metais Singeriui atrodydavo, kad šitoj draugo šypsenoj slypi kažkokia išmintis ir didelis jautrumas. Jis niekuomet nežinodavo, ką tasai supranta ir ką galvoja. Dabar Singeris didžiojo graiko veide išvelgdavo gudrumą ir išdykumą. Singeris vis purtydavo draugą už pečių, kol visai pavargdavo, be perstojo aiškindamas rankomis, ko iš jo nori. Bet viskas buvo veltui.

Greitai Singerio santaupos išseko, ir jam teko skolintis pinigų iš savo darbdavio juvelyro. Syki jis negalėjo pakloti reikalingo užstato, ir Antonapulas praleido naktį kalėjime. Kai kitą dieną Singeris atėjo jo išsivesti, rado graiką labai pasipūtusį. Jis nenorėjo eiti iš kalėjimo. Kiaulienos šoninė ir kukurūzinis paplotėlis su sirupu pietums jam pasirodė labai skanūs. Patiko ir patalas, ir kameros draugai.

Juodu taip ilgai buvo gyvenę vieni, kad, patekęs į bėdą, Singeris nežinojo, į ką kreiptis. Antonapulas nesileido paveikiamas ir atratinamas nuo netikusių įpročių. Retkarčiais namie gamindavosi sau naująjį valgi, kuris jam patiko kalėjime, o išėjus iš namų, niekad negalėjai žinoti, ką jis iškrės.

Paskui Singerį ištiko lemiamas smūgis.

Kartą pavakare, kai jis atėjo pas Antonapulą į vaisių krautuvę, Čarlzas Parkeris įteikė jam laišką. Ten buvo parašyta, kad Čarlzas Parkeris išrūpinęs savo pusbroliui siuntimą į valstijos psichinių ligonių prieglaudą, esančią už dviejų šimtų mylių. Čarlzas Parkeris pasinaudojęs savo pažintimis, ir jau viskas esą nuspręsta iki smulkmenų. Antonapulas turįs išvažiuoti į psichinių ligonių prieglaudą kitą savaitę.

Singeris perskaitė laišką kelis kartus ir niekaip negalėjo atsitokėti. Čarlzas Parkeris už prekystalio kažką jam aiškino, bet jis net nebandė sekti jo lūpų ir suprasti žodžių. Pagaliau Singeris parašė ant mažo bloknotelio, kurį visuomet nešiodavosi kišenėje:

„Nepadarykite šitaip. Antonapulas turi likti su manim.“

Čarlzas Parkeris energingai papurtė galvą. Angliškai jis nedaug ką galėjo pasakyti. „Ne jūsų reikalas“, – kartojo lyg įsikandęs.

Singeris suprato, kad viskas baigta. Graikas būgštavo, jog vieną gražią dieną jam gali tekti atsakyti už savo pusbrolių. Jis menkai suprato amerikiečių kalbą, bet amerikietišką dolerį buvo labai gerai perpratęs, todėl panaudojo savo pinigus ir pažintis tam, kad pusbrolis nedelsiant būtų priimtas į prieglaudą.

Singeriui nebuvo kas daryti.

Visą kitą savaitę jis buvo neapsakomai veiklus. Be paliovos kalbėjo ir kalbėjo. Ir nors jo rankos nesustodamos judėjo, jis neįstengė pasakyti visko, ką norėjo. Geidė iškloti Antonapului visas mintis, kurios jaudino jo protą ar širdį, bet nepakako laiko. Pilkos jo akys žibėjo, o gyvame, protingame veide buvo matyti didelė įtampa. Antonapulas mieguistai žiūrėjo į savo draugą, ir pastarajam nebuvo aišku, ką jis iš tikrųjų supranta.

Paskui atėjo diena, kai Antonapulas turėjo išvažiuoti. Singeris ištraukė savąjį lagaminą ir labai rūpestingai sudėjo visa geriausia, ką jie buvo kartu užgyvenę. Antonapulas įsidėjo kelionėn užkandžių. Pavakare, paskutinį sykį susikabinę už parankių, patraukė gatve į miesto centrą. Buvo žvarbi vėlyvo lapkričio popietė, ir iš jų burnų į orą kilo garo kamuoliai.

Čarlzas Parkeris turėjo lydėti pusbrolių, bet stotyje jisai pasitraukė į šalį. Antonapulas įsigrūdo į autobusą ir, ilgai taikęsis, įsitaisė vienoje iš priekinių vietų. Singeris žiūrėjo į jį pro langą, ir jo rankos paskutinį kartą ėmė karštingiškai kalbėti su draugu. Bet Antonapulas taip atidžiai peržiūrinėjo visokius užkandžius, sukrautus į dėžutę, kad ilgai nekreipė į nieką dėmesio. Tik prieš pat autobusui pajudant, atsisuko į Singerį, ir jo šypsena buvo labai romi ir svetima – tarytum juos būtų skyrę šimtai mylių.

Po to kelios savaitės Singeriui atrodė kaip sapnas. Visą dieną jis dirbdavo prie savo stalo juvelyrinėje parduotuvėje, o vakare vienišas grįždavo namo. Labiau už viską jį traukė miegas. Vos grįžęs iš darbo namo, guldavo į savo lovę ir bandydavo užsnūsti. Snūduodamas imdavo sapnuoti. Ir kiekvieną kartą susapnuodavo Antonapulą. Singerio rankos nervingai trūkčiodavo, nes sapne jisai kalbėjo su draugu, o Antonapulas žiūrėjo tiesiai į jį.

Singeris stengėsi galvoti apie tas dienas, kai dar nepažinojo savo draugo. Bandė smulkiai prisiminti vieną ar kitą jaunystės įvykį. Bet viskas, kas tik išplaukdavo iš atminties, atrodė kaip sapnas.

Tiesa, buvo vienas ryškus prisiminimas, bet jam jis dabar neteikė jokios svarbos. Singeris atsiminė, kad, nors ir kurčias nuo kūdikystės, jis ne visą laiką buvo nebylys. Labai anksti likęs našlaičiu, pateko į kurčiųjų prieglaudą. Ten išmoko kalbėti rankomis ir skaityti. Dar neturėjo nė devynerių metų, o jau mokėjo susišnekėti viena ranka, pagal amerikiečių sistemą, ir abiem rankom, kaip priimta Europoje. Be to, išmoko stebėti kitų žmonių lūpų judesius ir suprasti, ką jie sako. Pagaliau jį ėmė mokyti kalbėti.

Mokykloje jis buvo laikomas labai gabiu. Išmokdavo pamokas greičiau už visus. Bet kalbėti lūpomis taip niekada ir negalėjo įprasti.

Tai jam buvo visai svetima, ir liežuvis burnoje įstrigdavo nelygiant banginis. Matydamas, kaip sutrinka jam prabilus pašnekovai, jis juto, kad jo balsas tikriausiai jiems panašus į kokio nors gyvulio ar kalbėsena kažkuo atstumianti. Kalbėti burna jam būdavo kančia, užtai rankos visada laukė progos perteikti bet kokius žodžius, kuriuos jam knietėjo pasakyti. Būdamas dvidešimt dvejų metų, jis atvažiavo į šį pietinį miestą iš Čikagos ir iš karto susipažino su Antonapuliu. Nuo to laiko neištarė nė žodžio burna, nes bendravimui su draugu to visai nereikėdavo.

Viskas jam atrodė nerealu, išskyrus dešimtį metų, pragyventų su Antonapuliu. Pusiau sapnuodamas, jis labai aiškiai regėdavo draugą ir pabusdavo su skaudžiu vienatvės geluoniu širdyje. Retkarčiais šį tą pasiūsdavo Antonapuliu, bet taip ir nesulaukė atsakymo. Toks tuščias, apsnūdes gyvenimas tęsėsi kelis mėnesius.

Pavasariį Singeris staiga pasikeitė. Jo neėmė miegas, ir kūnas neišsivaduojo iš nerimo. Vakaraš jis sukdamo ratą po rato aplink kambarį, negalėdamas atsikratyti neįprasto energijos antplūdžio. Vienintelis poilsis būdavo kelios priešaušrio valandos – tada pakirsdavo sunkus miegas, ir miegodavo jis tol, kol ryto šviesa kaip kardas smogdavo į pravertas akis.

Vakaraš išeidavo pasivaikščioti į miestą. Jam tapo grasūs kambariai, kuriuose gyveno su Antonapuliu, ir jis persikėlė į palaikį pensioną netoli miesto centro.

Valgydavo netoliese esančiame restorane. Šitas restoranas buvo pačiame ilgos centrinės gatvės gale ir vadinosi „Kavine „Niujorkas“. Pirmąją dieną jis greitai permetė akimis valgiaraštį, parašė trumpą raštelį ir padavė jį restorano savininkui.

„Kasdien pusryčiams aš noriu kiaušinio, skrebučio ir kavos – 15 centų.

Priešpiečiams – sriubos (bet kokios), sumuštinio su mėsa ir pieno – 25 centai.

Per pietus prašom atnešti trijų rūšių daržovių (bet kokių, išskyrus kopūstus), žuvies arba mėsos ir stiklinę alaus – 35 centai.

Ačiū.“

Šeimininkas perskaitė raštelį ir nukreipė į Singerį įdėmų, bet neižlū žvilgsnį. Tai buvo tvirtas, vidutinio ūgio vyras su tokia tamsia ir tankia barzda, kad jo veido apačia atrodė nulieta iš ketaus. Paprastai jis stovėdavo kampe prie kasos, sukryžiuavęs rankas ant krūtinės, ir